

OCENA PROFITABILNOSTI BANKARSKOG SEKTORA U SRBIJI

UVOD

Nepovoljna iskustva iz poslednje finansijske krize, zatim neizvesnost poslovanja i dugotrajno prilagođavanje novonastalim ekonomskim prilikama, nametnulo je i bojazan oko budućeg poslovanja nakon pandemije Covid-19. U velikoj meri kroz skorije krize ponavljali su se slični rizici poslovanja unutar bankarskog sektora (15) – pogoršanja na globalnom finansijskom tržištu, odsustvo stabilnosti javnih finansija, otežano poslovanje tržišta kapitala (usled povećane averzije prema riziku), pooštavanje uslova na finansijskom tržištu, pad solventnosti i likvidnosti matičnih banaka. Međutim, sada su dominirali eksterni nebankarski faktori, poput trajanja i toka pandemije, dostupnosti vakcina, distribucije vakcina, trajanja zatvaranja, rizika neujednačenog oporavka, rizika klimatskih promena, sajbernapada, brzine normalizacije društva nakon završetka pandemije, itd. Finansijska podrška i brojne državne olakšice vodile su oporavku. Ne zadugo! Konflikt u Ukrajini, problemi sa energentima i inflatorni pritisci ponovo su postali pretnja normalnom odvijanju bankarskih poslova (16). Neizvesnost na novčanom tržištu vodila je zaokretu monetarne politike. Globalno, započeto je užurbano pooštavanje monetarne politike, kako bi se suzbila rastuća inflacija i ublažili pritisci brzih promena kamatnih stopa. Bankarski sektor se ponovo suočio sa brojnim problemima. Ponovo se finansijski sektor suočava sa padom likvidnosti i solventnosti, nižim tokovima kapitala (usled averzije investitora prema riziku), ograničenim pristupom izvorima finansiranja (usled averzije banaka prema riziku) i stagflacijom (pad privredne aktivnosti uz rast inflacije).

I pored svih navedenih problema sa kojima su se suočavale banke tokom i neposredno nakon perioda pandemije Covid-19, bankarski sistemi su ovaj period relativno uspešno prevazišli. Sporadični slučajevi propadanja pojedinih

REZIME

Profitabilnost banaka je bazično pitanje za vlasnike i ključno pitanje za finansijski sistem. Merenje profitabilnosti bankarskog sektora je specifičan zadatak, zbog prirode poslovanja i vrste proizvoda koje nude. Za to se upotrebljavaju sintetički indikatori performansi banke. Profitabilnost banaka u Srbiji je pozitivna, niža u kriznim periodima, i koncentrisana je u nekoliko banaka (Intesa, Unicredit, OTP i NLB). U novim strategijama banaka profitabilnost se više treba bazirati na digitalizaciji i ESG proizvodima. Analiza je značajna za kreatore ekonomske politike, menadžere i istraživače.

Ključne reči: profitabilnost, bankarski racio brojevi, ROA, ROE, neto kamatna marža

¹ Institut za evropske studije, e-mail: vladimir.ristanovic@ies.rs

² Univerzitet Nikola Tesla Union, e-mail: mirkovicsveta@gmail.com

banaka uspešno su prevazilaženi neposrednim intervencijama države, posrednim uticajem preko finansijskog tržišta ili odlukom nekih aktera na tržištu koji su bili spremni da preuzmu banke u problemima, a sve sa ciljem očuvanja finansijskog sistema u celini (14). Zapravo, bankarski sektor je spremnije dočekao novu neizvesnost nakon negativnih posledica finansijske krize 2008. godine. Najveći doprinos tome nalazimo u regulativi. Stroga regulativa je nametnula nova pravila poslovanja banaka u upravljanju imovinom, kapitalom i obavezama usled velikih rizika poslovanja (3, 4, 8). Zagovornici drugih pristupa bili su više otvoreni ka blagostanju potrošača, dobrobiti društva i inovacijama u poslovanju nego ka strukturnim merama unutar bankarskog sektora (23). Uvedene monetarne mere u Srbiji, usklađene s regulativom EU i najboljom međunarodnom praksom, doprinele su uspostavljanju zdrave discipline u finansijskom sektoru (16). Okolnosti (zatvaranje, promena navika potrošača, pristup uslugama) su nametale ubrzanu digitalizaciju kao ključan element strategija banaka. Uz to, ove strategije su uključile i aktuelnu temu – finansiranje održivog razvoja i zelene agende.

Stanje bankarskog sektora u Srbiji tokom i nakon pandemije Covid-19 je pozitivno. Bankarski sektor je visoko kapitalizovan, likvidan, solventan i ostvaruje zadovoljavajuće stope profita. Takođe, kontinuirano se prilagođava savremenim bankarskim trendovima poput unapređenja digitalizacije i prihvatanja ESG finansiranja, a sve u cilju boljih poslovnih rezultata. Tokom perioda 2019-2022, perioda i pored velikog pritiska eksternih faktora, srpska ekonomija uspeła da očuva makroekonomsku stabilnost, uz selektivne intervencije (devizni kurs, pritisci spolja, inflatorni pritisci, neravnoteža ponude i tražnje). Istovremeno je očuvana stabilnost depozita, održan je nivo problematičnih kredita, uz adekvatnu strukturu kapitala i visoku kapitalizovanost, kao i likvidnost bankarskog sektora. Insistiranje NBS kod banaka na uvođenju zaštitnih slojeva kapitala, kroz makroprudencijalne instrumente, ograničili su sistemske rizike u finansijskom sektoru i povećali otpornost banaka na gubitke (17).

Uvedene monetarne mere u Srbiji, usklađene s regulativom EU i najboljom međunarodnom praksom, doprinele su uspostavljanju zdrave discipline u finansijskom sektoru

PROFITABILNOST BANAKA U SRBIJI

Jedan od osnovnih principa poslovanja banaka jeste profitabilnost. Otuda, prioritetan zadatak je ostvarivanje zadovoljavajuće stope profita po jedinici kapitala (13). Drugim rečima, potrebna je optimizacija poslovanja i maksimizacija

ukupnog prihoda, kako bi se obezbedili troškovi poslovanja, isplate zarada, porezi državi i ostvarila zadovoljavajuća dobit za akcionare. U poslednje dve decenije, profitabilnost banaka u Srbiji je povoljna i visoka u poređenju sa zemljama u okruženju u kojima posluju iste banke (13). U nastavku analize profitabilnosti banaka biće korišćeni zvanični podaci dostupni na sajtu Narodne banke Srbije (NBS). U prvom delu rada analizirani su godišnji podaci NBS tokom perioda 2003-2022. Predstavljeni su rezultati profitabilnosti bankarskog sektora. Za detaljnu analizu profitabilnosti akcenat je stavljen na 22 banke, tokom perioda 2019-2022, za koje postoje podaci iz bilansa stanja i bilansa uspeha na sajtu NBS (2). Kao i kod Miljkovića i Ristanovića (13), u analizu nisu uključeni gubici pojedinih banaka, usled procesa preuzimanja, oduzimanja dozvola za rad, mera sanacije i administracije od strane NBS, pripajanja drugim bankama, davanja licenci za rad novim bankama i dr. Važno je napomenuti da se od 2003. godine primenjuju Međunarodni računovodstveni standardi, što je imalo odraza na tretman bilansnih stavki i nov način prikazivanja u računovodstvenim izveštajima. Došlo je do spajanja i pripajanja banaka, pa se njihov broj smanjivao iz godine u godinu. Pojedine banke su samo promenile svoje nazive, dok su druge izgubile dozvolu za rad (17).

Tokom poslednje dve decenije broj banaka koji je poslovao u Srbiji se smanjivao, u odnosu na početak tog perioda. Međutim, ukupnjavanje banaka nije promenilo tradicionalni način poslovanja. Banke, i dalje, poslovnu politiku zasnivaju na kreditno-depozitnim bankarskim poslovima. Poslovanje sa hartijama od vrednosti kontinuirano raste od 2009. godine (13). Srbija je 2021. godine emitovala zelene instrumente na finansijskom tržištu (zelena evroobveznica, vrednosti 1 milijardu evra, ročnosti sedam godina), što je i društveno odgovoran potez. Adekvatnost kapitala je bila iznad regulatornog minimuma tokom celog perioda. To je održavalo stabilnim bankarski sektor, a banke su uspevale da lakše apsorbuju potencijalno loše plasmane. Od sredine posmatranog perioda i kurs dinara je stabilan, što je smanjivalo rizik poslovanja. Dodatna stabilnost bankarskog sektora povećavala se kako se smanjivao udeo problematičnih kredita. Tokom posmatranog perioda trend prinosa na aktivu i kapital je bio pozitivan, osim u kriznim godinama. U prvoj polovini perioda, rast prinosa na kapital pratio je i rast neto kamatne marže, što se odrazilo na rast cena kredita. U sredini posmatranog perioda, bankarski sektor se suočava sa suprotnom situacijom koja je rezultirala nižim cenama kapitala, tj. jeftinijim kreditima. Krajem perioda, došlo

U poslednje dve decenije, profitabilnost banaka u Srbiji, u poređenju sa zemljama u okruženju u kojima te iste banke posluju, je povoljna i visoka.

je do zaokreta u monetarnoj politici na globalnom nivou, usled eksternih efekata (energetska kriza, geostrateška previranja, višegodišnja monetarna relaksacija) i iznuđenog rasta kamatnih stopa.

Pokazatelji profitabilnosti pokazuju da su banke unutar bankarskog sektora poslovale racionalno. Aktiva i kapital banaka rastu tokom posmatranog perioda. Međutim, krizni periodi su uticali na nestabilnost i nekonzistentnost ovih pokazatelja. Tokom posmatranog perioda pojedine banke ostvarivale su rezultate koji su značajno odstupali od proseka za ceo bankarski sektor. Dobitak sektora je varirao (beležio je skokovite oscilacije) tokom posmatranog perioda, uglavnom u godinama kada su efekti krize bili više izraženi, s tim da je poslednjih godina dobitak sektora značajno uvećan. Najveći iskorak koji je napravljen unutar bankarskog sektora došao je sa rastom kapitalizacije i padom uдела problematičnih kredita (21). Stroga regulativa, u skladu sa smernicama koji su definisani kroz Bazelske standarde (8, 15), očigledno je dala rezultate i obezbedila relativnu stabilnost bankarskog sektora u Srbiji i tokom poslednjih kriza izazvanih pandemijom Covid-19 i energetske kolapsom prouzrokovanim sukobom u Ukrajini.

Tabela 1. Bankarski sektor u Srbiji, 2003-2023

	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003
Broj banaka	22	23	26	26	27	29	30	30	29	30	32	33	33	34	34	35	37	40	43	47
Aktiva (neto), mlrd RSD	5.307	5.948	4.601	4.084	3.774	3.369	3.242	3.048	2.696	2.846	2.880	2.650	2.534	2.160	1.777	1.562	1.169	775	510	367
Udeo u finansijskom sektoru, %	:	90,9	90,6	90,1	90,3	90,7	91,2	91,6	92	92,4	92,6	92,4	91,8	90,8	89,3	:	:	:	:	:
ROA, %	1,2	1,2	1,1	1,8	2,2	2,1	0,7	0,3	0,1	-0,1	0,4	0	1,1	1	2,1	1,7	1,7	1,1	-1	-0,3
ROE, %	8,7	7,8	6,5	9,8	11,3	10,5	3,3	1,5	0,6	-0,4	2	0,2	5,3	4,6	9	8,5	9,7	6,5	-5	-1,2
Dobit pre oporezivanja, mlrd RSD	57,6	53,9	46,1	67,7	75,7	68,7	21,3	9,7	3,5	-2,1	11,7	1,3	25,4	20	34,7	23,4	16,5	7,3	-5	-1
Neto kamatna marža, %	2,1	2,3	2,4	2,6	2,8	3	2,8	3	3	3,1	3,1	3,4	3,3	3,7	4,1	6,5	7,5	7,7	4,7	5,1

Izvor: (7) – kvartalni izveštaji (različiti kvartali), finansijska stabilnost (različite godine)

Napomena: podaci za 2022. godinu (kolona 1) i za Neto kamatnu maržu (poslednji red) odnose se na period prva tri kvartala, tj. 1. 1. - 30. 9. 2022., za aktuelne 22 banke za koje postoje dostupni podaci NBS (2). Ovi godišnji podaci mogu se razlikovati od podataka dostupnih na sajtu NBS ili iz publikacija, zbog činjenice da zvanični podaci uključuju tačan broj banaka sa dozvolom za rad za svaku godinu.

Analiza kvartalnih podataka NBS omogućila nam je detaljniju analizu performansi bankarskog sektora. U Tabeli 2 predstavljene su vrednosti za 22 banke koje su poslovale tokom celog posmatranog perioda (u različitim vlasničkim formatima), i za njih su dostupni podaci. To su: Banca Intesa (15%), OTP banka (13,8%), Unicredit Bank (10,8%), NLB (10,2%), Raiffeisen banka (9,9%), Banka Poštanska štedionica (7,3%), Erste Bank (6,5%), Eurobank (5,3%), RBA (3,1%), Naša AIK

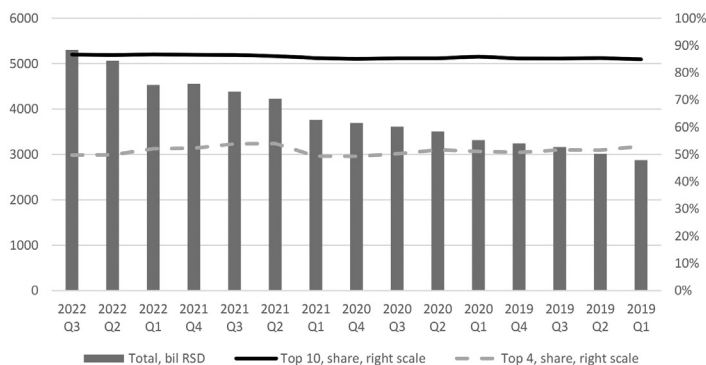
banka (3,1 %), Procredit banka (2,9%), ADDIKO banka (2%), Halk banka (1,9%), Bank of China (0,7%), ALTA banka (0,7%), Srpska banka (0,5%), Mobi banka (0,5%), 3Bank (0,4%), EXPO banka (0,3%), API banka (0,2%), i Mira banka 0,1%). Navedene vrednosti u zagradama pokazuju učešće banaka u bankarskom sektoru prema visini aktive banaka 30. 9. 2022. godine.

Tabela 2. Profitabilnost bankarskog sektora u Srbiji, treći kvartal 2022.

(U mlrd RSD)											
	Aktiva		Kapital		ROA		ROE		NIM		Leverage
Intesa	794,64	Intesa	105,25	3Bank	2,22%	ChinaBank	20,99%	3Bank	9,13%	ChinaBank	9,5%
Otp	734,92	Otp	100,14	Otp	1,47%	Raiffeisen	12,19%	Mobi	3,89%	MiraBank	8,9%
Unicredit	572,22	NLB	85,06	Raiffeisen	1,47%	Postanska	11,79%	ADDIKO	2,82%	Raiffeisen	8,6%
NLB	540,68	Unicredit	80,25	AIK	1,41%	3Bank	11,28%	RBA	2,31%	API	8,3%
Raiffeisen	528,01	Raiffeisen	63,71	Intesa	1,26%	Otp	10,82%	Postanska	2,21%	Srpska	8,3%
Postanska	386,23	AIK	55,94	ChinaBank	1,26%	RBA	10,36%	Erste	2,15%	Mobi	8,0%
Erste	344,05	Erste	38,37	Unicredit	1,23%	Intesa	9,52%	Intesa	2,14%	3Bank	8,0%
Eurobank	291,07	Eurobank	37,11	NLB	1,20%	Unicredit	8,76%	Eurobank	2,10%	Procredit	7,8%
AIK	244,63	NasaAIK	27,18	NasaAIK	1,12%	NLB	7,65%	NasaAIK	2,09%	Eurobank	7,8%
RBA	162,81	ADDIKO	22,98	RBA	1,07%	ALTA	7,30%	AIK	2,07%	Otp	7,8%

Izvor: Kalkulacije autora, na bazi podataka NBS (2)

Evidentno je da u bankarskom sektoru Srbije dominiraju četiri banke (Intesa, OTP, Unicredit i NLB, respektivno). One pokrivaju skoro 50% ukupne aktive bankarskog sektora. Istovremeno, učešće 10 banaka sa najvećim vrednostima aktive se kretalo na nivou oko 85%, tokom posmatranog perioda (Grafikon 1). Ove četiri banke (Intesa, OTP, NLB i Unicredit, respektivno) ostvaruju najveće učešće u kapitalu bankarskog sektora u Srbiji i čine 52% ukupnog kapitala. Učešće 10 banaka sa najvećim kapitalom prelazi 80% tokom posmatranog perioda. Dobitak sektora u najvećem delu dolazi od deset banaka, koje čine više od 90% ukupnog dobitka bankarskog sektora pre oporezivanja.

Izvor: Kalkulacije autora, podaci NBS

Grafikon 1. Aktiva bankarskog sektora u Srbiji, kvartalni podaci, 2019-2022

U posmatranom periodu bankarski sektor je ostvario pozitivan finansijski rezultat (15, 16). Tokom 2019. godine prinosi na aktivu i kapital beleže pad, što je doprinelo smanjenju neto dobitka bankarskog sektora (za 10,57%). Bankarski sektor je u 2020. godini ostvario pozitivne prinose na aktivu i kapital, ali su pokazatelji profitabilnosti i dalje u padu (usled nižih prinosa na kamate i niže neto dobiti). Na rastuće gubitke uticali su i negativni eksterni efekti (pandemija), obezvređivanje finansijskih sredstava i neto kreditni gubici. U 2021. godini profitabilnost sektora je povoljnija, ali i dalje postoje isti problemi kao i u 2020. godini. Zadržana je visoka kreditna aktivnost i povećan je prihod od kamata, čime je dobitak pre oporezivanja povećan za skoro 17% u odnosu na 2020. godinu. Tokovi poslovanja u bankarskom sektoru u 2022. godini (za prvih devet meseci) odgovaraju prethodnoj godini. Prinosi na aktivu su ostali na prošlogodišnjem nivou i pored pada vrednosti aktive. Prinosi na kapital su povećani, zahvaljujući rastu dobiti pre oporezivanja (za skoro 7%).

Sintetički pokazatelji profitabilnosti bankarskog sektora – prinos na aktivu (ROA), prinos na kapital (ROE, neto kamatna marža NIM) – ukazuju na pozitivne trendove poslovanja. Naime, prikazane vrednosti pokazuju da su banke efikasno poslovale. Menadžment banke ostvarivao je profit iz sopstvene imovine u toku poslovne godine, a istovremeno akcionarima obezbeđivao visoke prinose na kapital. Takođe, plasmani menadžmenta su realizovani da ostvaruju dobit tokom poslovne godine. Možemo konstatovati da je ocena profitabilnosti banaka pozitivna, što nedvosmisleno pokazuje da su banke u posmatranom periodu sprovodile dobru poslovnu politiku usred brojnih negativnih eksternih faktora. Međutim, u uslovi- ma velike neizvesnosti, kakav je bio ceo analizirani period, ovi pokazatelji mogu da ne odražavaju pravo stanje stvari i da dovedu do pogrešnih zaključaka. Stoga ih treba uzimati sa rezervom u kriznim periodima (6). Prema Obradoviću (19), ključ korporativnog upravljanja u bankarskom sistemu nalazi u profesionalnom upravljanju poverenim kapitalom, gde je primarni rezultat profit i podela dividendi. Izvore novih profitonosnih poslova u bankarstvu treba tražiti kroz procese digitalizacije poslova i prihvatanje ESG proizvoda. Ovakvi poslovi biće osnova budućih strategija banaka svuda u svetu. To je pravi put za srpsko bankarstvo u budućnosti.

Izvore novih profitonosnih poslova u bankarstvu treba tražiti u procesu digitalizacije poslova i prihvatanje ESG proizvoda.

PROFITABILNOST I NOVE STRATEGIJE BANAKA

Poslovna politika banaka značajno je promenjena poslednjih godina. Takođe, poslovni ambijent je promenjen. Eksterni efekti su ključan faktor za promenu načina poslovanja. Najveći deo promena ogleda se u asortimanu bankarskih proizvoda koje banka nudi svojim klijentima, zatim pristupu klijenata bankarskim proizvodima, kao i promenama navika konzumenata bankarskih proizvoda. Jedan od prvih iskoraka učinjen je daleko ranije. To je digitalizacija. Poslednjih godina dominantno se pojačava uticaj poslova koji su produkt implementirane digitalizacije. U korak je prati i pitanje održive energije, cirkularne ekonomije i zelene agende. Banke su uspešno prilagodile svoje poslovanje kroz nove strategije, koje čine sastavni deo poslovnih politika banaka. Neprekidno se kreiraju novi bankarski modeli, proizvodi, digitalni kanali i mreže koji doprinose većoj profitabilnosti.

Digitalizacija banaka

Tradicionalno poslovanje banaka postaje prošlost. Tehnologija već nekoliko decenija menja strategije poslovanja u bankama. Prilagođavanje bankarskih proizvoda klijentima, unapređeni procesi rada i jednostavna komunikacija sa klijentima su posledica digitalnog prostora u kome savremene banke rade (NBFCs, MFIs, etc). Danas je online plaćanje postala rutinska svakodnevnica. Digitalizacija je uspela da poveže sektore i da umreži celu privredu, što je bankama obezbedilo jednostavne procese rada i brži i bezbedniji kontakt s klijentima. Primena aplikacija, platformi i drugih digitalnih kanala omogućila je bankama da ponude širok asortiman proizvoda širokim masama, uz niže troškove poslovanja. Istovremeno, one podrazumevaju i brojne pogodnosti i olakšice za klijente banke (20).

Digitalizacija je značajno povećala efikasnost i produktivnost poslovanja banaka, optimizaciju upotrebe resursa, unapredila je komunikaciju i na kraju doprinela rastu profita bankarskog sektora. Uz to, u okviru digitalizacije, veštačka inteligencija je značajno unapredila pristup uslugama krajnjih korisnika bankarskih proizvoda. Mogućnosti su gotovo neograničene. Sa strane korisnika, brzina pristupa informacijama, pretraga, analiza podataka i kontrola rada u kratkim vremenskim intervalima poboljšavaju korisničko iskustvo, dok sa strane banaka podstiču razvoj i ponudu novih proizvoda i usluga.

Uvođenje Fintec industrije u bankarski sektor značajno je povećan ulogu inovacija (1, 22). One su doprinele nastajanju novih poslovnih modela, i to peer-to-peer lending, digital wallets, crowdfunding (11). Danas digitalizacija ne predstavlja transformaciju u bankama, već je to postao kontinuirani proces. Ovaj proces koristi eksterno i interno okruženje i neprekidno redizajnira postojeće metode (9). Takođe, kako navode Lee et al. (10), na primeru nemačke Dojče banke, digitalizacija postaje deo konkurencije u bankarskom poslovanju. Tehnologija interneta stvari (IoT) predstavlja potencijal za bankarski sektor, kroz razvoj senzora, pametnih uređaja i aplikacija, koji će pomoći optimizaciji poslovanja, sajber bezbednosti i efikasnosti.

Najbolji test primene digitalizacije u bankarskom sektoru imali smo tokom pandemije Covid-19 (25). Možemo slobodno reći da je digitalizacija sačuvala brojne banke širom sveta od bankrota tokom zatvaranja i smanjenog obima poslovanja. Investiranje u digitalizaciju predstavlja sastavni deo strategije budućeg razvoja banke. Država treba maksimalno da pomaže i podržava ovaj vid investicionog ulaganja kroz ceo privredni sistem i bankarski sektor. Prednost digitalizacije je što neprekidno stvara nove mogućnosti za razvoj i unapređenje poslovanja. Postoji jedan preduslov tranzicije digitalizacije u bankama, a to je sprovođenje obuka – menadžmenta, zaposlenih, ali i klijenata.

ESG u bankama

Novе poslovne strategije banaka u redovno poslovanje uključuju ESG standarde. Značaj ESG u bankama raste kako se povećava posvećenost održivom poslovanju. Vreme pokazuje da ESG predstavljaju unosan posao ne samo za banke već i za njihove zainteresovane strane (24). Ovaj izveštaj je pokazao, na primeru evropskih banaka u periodu 2002-2020. godina, da je ukupni značaj ESG inicijativa na profitabilnost banke porastao kod ekoloških i korporativnih, ali ne i socijalnih kriterijuma. Upravo ovde postoji prostor za sticanje konkurentskih prednosti banke na globalnom, nacionalnom i lokalnom prostoru. To se vidi iz ESG rejtinga (The Motley Fool), kroz koje se očitava dugoročna strategija banke po pitanju ekonomske, društvene i ekološke održivosti. Rangiranje banaka prema ovom kriterijumu pomaže investitorima da bolje razumeju prioritete banke i potencijalne dugoročne rizike poslovanja.

Trend u savremenom bankarstvu postaje miks održivosti i profitabilnosti. Najvažniji je postupak kanalisanja finansijskih tokova ka održivom razvoju. Povećava se broj

ESG investicionih fondova, a poslednjih desetak godina značajno raste obim investicija u ovu oblast. Korist je više-struka. Svaka ESG investicija doprinosi porastu profita fonda, doprinosi održivom razvoju i daje kamatu imaoću akcija fondova. Po pravilu, ESG proizvodi moraju odgovarati poslovnoj politici banke, ispunjavati određene kodekse održivosti i biti u skladu sa kriterijumima kotiranja na tržištu.

ESG standardi imaju brojne prednosti. U osnovi, to je održivi razvoj i zelena tranzicija. Suprotno tome, postoji uverenje da je izražena neusklađenost kapitala i ESG kriterijuma. Na primeru italijanskih banaka Menicucci & Paolucci (12) su pokazali da postoji negativan uticaj ESG politika prema poslovnom rezultatu banaka, jer banke nisu usvojile procedure održivosti. U studiji Dragomir et al. (5) pokazan je uticaj ESG na finansijski rezultat 333 banke iz 53 zemlje u Evropi, Americi i Aziji, pre i tokom pandemije Covid-19 (2019-2021). Rezultati pokazuju negativan uticaj na ROE tokom 2020. godine, dok samo društveni kriterijumi imali pozitivan uticaj na profitabilnost banaka u 2021. Stoga je uvođenje strategija održivosti u bankarski sektor važno pitanje za profitabilnost banaka u budućnosti. Na primeru rumunskih banaka, Nițescu & Cristea (18) su pokazali da se sa rastom prinosa na kapital i multiplikator leveridža smanjuje verovatnoća sprovođenja strategija održivosti, dok su donosioci odluka zainteresovani za uključivanje u aktivnosti društvene odgovornosti.

ZAKLJUČAK

Poslovanje banaka u Srbiji uvek je bilo specifično. Neizvesnost, makroekonomski ambijent, nestabilnost i eksterni faktori, sa kojom se Srbija kontinuirano suočava već tri decenije, ograničavali su potencijalne kapacitete za poslovanje i razvoj banaka. Zbog toga je maksimalna profitabilnost banaka, kao jedan od glavnih pokazatelja uspešnog poslovanja, bila delimično ograničena.

U ovom rukopisu sprovedena je analiza profitabilnosti bankarskog sektora u Srbiji. Takođe, analizirane su pojedinačno banke koje poseduju dozvolu za rad. Raspoloživi podaci NBS, statistički izveštaji i publikacije omogućili su detaljne analize i ocene brojnih sintetičkih pokazatelja. Pokazatelji profitabilnosti – ROA, ROE i NIM – su tokom perioda 2003-2022 ostvarivali pozitivne vrednosti, osim u periodima krize.

Upravljanje bankama u budućnosti podrazumeva da banke usmere poslovnu politiku na nove proizvode i da svoj asortiman proizvoda i usluga prošire na teren održivog

razvoja, zelene agende i cirkularne ekonomije. Široka primena bankarskog poslovanja dodatno je unapređena kroz već ustaljen proces digitalizacije u bankama. Kreatori ekonomske politike imaju priliku da koriste dobijene rezultate i zaključke, a istraživači da u buduće analize profitabilnosti bankarskog sektora uključe pojedinačne ESG proizvode.

LITERATURA

1. Basole, R.C., & Patel, S.S. (2018) Transformation through unbundling: Visualizing the global FinTech ecosystem. *Serv. Sci.*, 10, 379–396. <https://doi.org/10.1287/serv.2018.0210>
2. Bilans stanja/Bilans uspeha. (20. 4. 2023.). Narodna banka Srbije. https://www.nbs.rs/sr_RS/finansijske-institucije/banke/bilans-stanja/
3. BIS (2021) *Early lessons from the Covid-19 pandemic on the Basel reforms*, Basel Committee on Banking Supervision, Bank for International Settlements, ISBN - 978-92-9259-491-6 (online) <https://www.bis.org/bcbs/publ/d521.pdf>
4. Borio, C., Farag, M., & Tarashev, N. (2020) Post-crisis international financial regulatory reforms: a primer, *BIS Working Papers* No 859, Monetary and Economic Department of the Bank for International Settlements <https://www.bis.org/publ/work859.pdf>
5. Dragomir, V.D., Bătae, O.M., Ionescu, B.S., & Ionescu-Feleagă, L. (2022). The Influence of ESG Factors on Financial Performance in the Banking Sector during the Covid-19 Pandemic, *Economic computation and economic cybernetics studies and research* 56(4),71-88, <https://doi.org/10.24818/18423264/56.4.22.05>
6. Gilbert, R.A., & Wheelock, D.C. (2007) *Measuring Commercial Bank Profitability: Proceed with Caution*, Sv. Luis, SAD: Federal Reserve Bank of St. Louis Review, November/December 2007, 89(6), pp. 515-32. <https://files.stlouisfed.org/files/htdocs/publications/review/07/11/Gilbert.pdf>
7. Godišnji izveštaj o stabilnosti finansijskog sistema (20. 4. 2023.). Narodna banka Srbije. https://www.nbs.rs/sr_RS/drugi-nivo-navigacije/publikacije-i-istrazivanje/GISFS/
8. Joksimović, M., & Trivunac, J. B. (2021). Uticaj Covid-19 na bankarsko poslovanje, *Megatrend revija*, 18(1),79-90. <https://doi.org/10.5937/MegRev2101079J/>
9. Kitsios, F., Giatsidis, I., & Kamariotou, M. (2021) Digital Transformation and Strategy in the Banking Sector: Evaluating the Acceptance Rate of E-Services. *J. Open Innov. Technol. Mark. Complex.* 7, 204. <https://doi.org/10.3390/joitmc7030204>
10. Lee, S., Kwon, Y., Quoc, N.N., Danon, C., Mehler, M., Elm, K., Baurer, R., & Choi, S. (2021) Red Queen Effect in German Bank Industry: Implication of Banking Digitalization for Open Innovation Dynamics. *J. Open Innov. Technol. Mark. Complex.*, 7, 90. <https://doi.org/10.3390/joitmc7010090>
11. Leong, C., Tan, B., Xiao, X., Ter Chian Tan, F. & Sun, Y. (2017) Nurturing a FinTech ecosystem: The case of a youth microloan startup in China, *International Journal of Information Management*, 37 (2), 92-97, <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2016.11.006>
12. Menicucci, E. & Paolucci, G. (2023), ESG dimensions and bank performance: an empirical investigation in Italy, *Corporate Governance*, 23 (3), 563-586. <https://doi.org/10.1108/CG-03-2022-0094>

13. Miljković, D., & Ristanović, V. (2017). Profitabilnost banaka u Srbiji, Prva naučno-stručna konferencija, Trendovi u poslovanju, Kruševac, maj 2017. str. 383-392. ISBN 978-86-7566-046-0, Visoka poslovna škola strukovnih studija "Prof. dr Radomir Bojković" – Kruševac, CO-BISS.SR-ID 234451980
14. Mitchell, J., Van Roy, P. & Vespro, C. (2017). Ten Years after the Financial Crisis: Regulatory Reforms and the Belgian Banking Sector. *Reflets et perspectives de la vie économique*, LVI, 9-28. <https://doi.org/10.3917/rpve.561.0009>
15. NBS. (2020). *Godišnji izveštaj o stabilnosti finansijskog sistema za 2020.*, Narodna banka Srbije, ISSN 2217-6306, https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/publikacije/fs/finansijska_stabilnost_20.pdf (29.04.2023. 11:19)
16. NBS. (2021). *Godišnji izveštaj o stabilnosti finansijskog sistema za 2021.*, Narodna banka Srbije, ISSN 2217-6306, https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/publikacije/fs/finansijska_stabilnost_21.pdf (29. 4. 2023. 11:25)
17. NBS. (2023). *Macroeconomic Developments in Serbia*, April, 2023. https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents-eng/finansijska-stabilnost/presentation_invest.pdf
18. Nițescu, D.C. & Cristea, M.A. (2020). Environmental, Social and Governance Risks – New Challenges for the Banking Business Sustainability. *Amfiteatru Economic*, 22(55), pp. 692-706. <https://doi.org/10.24818/EA/2020/55/692>
19. Obradović, Z. (2019). Efficiency Indicators of Banks in Serbia as Quality Indicators Corporate Management, *Revizor* 22, (87-88), 41-54 <https://doi.org/10.5937/Rev19880410>
20. Qi, Y. (2022) Digital Transformation of Business Models in the Banking Sector, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 653, (pp. 951-954), *Proceedings of the 2022 International Conference on Social Sciences and Humanities and Arts (SSHA 2022)*.
21. Ristanović, V., & Mirokvić, S. (2017) Threat of Non-Performing Loans to Serbian Banking Sector, 6th *International Conference EEE 2017, Finance, Banking and Insurance – Book 5*. pp. 129-142. Faculty of Business Economics and Entrepreneurship, Belgrade, October 19-21. Editors: Vladimir Ristanovic, Dragana Vojteski-Kljenak, Ivan Piljan ISBN: 978-1-912009-86-2
22. Shin, Y.J., & Choi, Y. (2019) Feasibility of the Fintech Industry as an Innovation Platform for Sustainable Economic Growth in Korea. *Sustainability*, 11, 5351. <https://doi.org/10.3390/su11195351>
23. Tropeano, D. (2011). Financial Regulation After the Crisis: Where Do We Stand? *International Journal of Political Economy*, 40(2), 45–60. <http://www.jstor.org/stable/23104251>
24. Van Gysegem, F., & Blaser, P. (2022). *Banking goes ESG: How to combine sustainability with profitability*. Roland Berger's report, 22-2066_REP, ed. ROLAND BERGER GmbH
25. Zelenović, V., & Zelenović, J. (2021) Uticaj kovida na digitalizaciju u bankarskom sektoru, (str. 199-208). *Zbornik radova sa IX Internacionalnog naučnog skupa EKONBIZ*, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Fakultet poslovne ekonomije Bijeljina. ISBN: 978-99955-45-37-6

PROFITABILITY ASSESSMENT OF THE BANKING SECTOR IN SERBIA

SUMMARY

Bank profitability is a fundamental issue for owners and a key topic for the financial system. Measuring the banking sector's profitability is a specific task due to the business and the type of products they offer. Synthetic indicators of the bank's performance are used for this. Profitability in Serbian banks is positive, lower in crisis periods, and concentrated in a few banks (Intesa, Unicredit, OTP, and NLB). In the new bank strategies, profitability should be based more on digitalization and ESG products. The analysis is significant for economic policymakers, managers, and researchers.

Keywords: profitability, banking ratios, ROA, ROE, net interest margin